

УДК 343.81:342.9

В'ячеслав Пузирний,*докт. юрид. наук, доцент,**професор кафедри трудового права, адміністративного права та процесу**Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій**Чернігівського національного технологічного університету*

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Стаття присвячена дослідженню принципів адміністративно-юрисдикційної діяльності в установах виконання покарань. Сформульовано ознаки принципів адміністративно-юрисдикційної діяльності в установах виконання покарань і подано їх перелік. Проаналізовано застосування принципів адміністративної юрисдикції в діяльності установ виконання покарань і запропоновано їх авторське визначення.

Ключові слова: принципи, адміністративно-юрисдикційна діяльність, установа виконання покарань.

Постановка проблеми. Юрисдикційна діяльність в установах виконання покарань – це напрям адміністративної діяльності, спрямований на забезпечення розгляду індивідуальних спорів, які виникають у діяльності установ виконання покарань, а також попередження, припинення та притягнення винних осіб до відповідальності за вчинені адміністративні правопорушення, пов'язані з функціонуванням зазначених установ.

Питання юрисдикційної діяльності в установах виконання покарань обумовлене методологічною потребою з'ясування всіх без винятку ключових факторів, які лежать в основі цього виду діяльності. Принципи – одна з ідентифікаційних ознак, яка дає змогу говорити про самодостатність і самостійність окремого явища. Фактично це означає, що, якщо відсутні власні принципи, окреме явище дійсності не може існувати якісно. Тому питання з'ясування принципів адміністративно-юрисдикційної діяльності в установах виконання покарань є досить актуальним.

Питанням адміністративної юрисдикції в Україні присвячені праці таких учених, як О.В. Бачун, В.М. Бевзенко, А.К. Гасанова, А.А. Горошко, Т.О. Коломієць, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, О.М. Пасенюк, О.П. Рябченко та інші. Проте варто вказати, що однозначного розуміння цієї категорії досі так і не визначено.

Особливості адміністративної діяльності, в тому числі і юрисдикційної, в установах виконання покарань у роботах розглядали такі науковці, як Р.В. Алєєв, Є.Ю. Бараш, М.Г. Вербенський, А.О. Галай, С.К. Гречанюк, С.В. Зливко, Н.О. Мельникова, О.Г. Ткаченко, Д.В. Ягунов. Питання ж з'ясування принципів юрисдикційної діяльності в установах виконання покарань ще не було предметом самостійного дослідження.

З урахуванням вищевикладеного **метою статті** є комплексне дослідження принципів адміністративно-юрисдикційної діяльності в установах виконання покарань.

Виклад основного матеріалу. Концептуальне розуміння юрисдикційного процесу наведено в науковому дослідженні А.А. Горошко, згідно з яким існують два основні напрями щодо розроблення поняття адміністративної юрисдикції – у вузькому та широкому розуміннях. Прихильники вузького розуміння сутності адміністративної юрисдикції роблять акцент на дві такі характеристики цієї діяльності: а) юрисдикційна діяльність має місце там, де має місце адміністративне правопорушення; б) така діяльність має правоохоронну спрямованість. Інакше кажучи, адміністративна юрисдикція сприймається в такій ролі, в якій вона подібна до кримінально-процесуальної чи цивільної процесуальної діяльності, коли є необхідність з'ясувати певні обставини, кваліфікувати вчинені діяння, задовольнити законний інтерес, застосувати санкцію до правопорушника або розглянути скаргу на прийняте рішення. Широкий зміст адміністративної юрисдикції охоплює встановлений законом порядок розгляду й вирішення індивідуально-конкретних (адміністративних) справ, що виникають у сфері державного управління (у цьому випадку зазначене поширюється й на сферу місцевого самоврядування), спеціально уповноваженими на те органами (посадовими особами) та у відповідних випадках загальними (звичайними) судами. Учені підкреслюють відсутність охоплення широким підходом розгляду справ в адміністративних судах і заміну класичного розуміння процесу широким і вузьким тлумаченням цього терміна [1, с. 72].

Скориставшись теоретичними розробками питань адміністративної юрисдикції та екстраполюючи їх на діяльність системи виконання покарань, можемо зазначити таке:

1) адміністративна юрисдикція в установах виконання покарань повинна розглядатися традиційно: у широкому та вузькому розуміннях. Вузьке розуміння ми пов'язуємо з притягненням осіб до адміністративної відповідальності

за правопорушення, пов'язані з функціонуванням установ виконання покарань; широке розуміння – із сукупністю процедур: притягненням до адміністративної відповідальності; притягненням до дисциплінарної відповідальності як засуджених, так і персоналу; вирішенням індивідуальних спорів (у тому числі в судовому порядку);

2) адміністративно-юрисдикційна діяльність у нинішньому вигляді, незважаючи на фактичне існування, не підкріплена належним чином на рівні законодавства. Більше того, існують матеріальні та процесуальні перепони, які формують підстави для невизнання легітимності юрисдикційних заходів.

Розкриття сутності правових явищ має спиратись на пізнання їх принципів, які надають цьому явищу цілісність, внутрішню стрункність. І.Л. Бородін зазначає, що принципи є теоретичним стрижнем, неписаними правилами, дотримання яких наділяє певне явище такою комплексною характеристикою, як ефективність. Органічне поєднання принципів у систему сприяє появі ефекту цілісності [2, с. 16].

Адміністративно-юрисдикційна діяльність в установах виконання покарань наділена власними принципами. Ця група принципів пов'язана із застосуванням заходів примусу та провадженням щодо притягнення осіб до відповідальності.

Виходячи із загального поняття «принцип», що означає початкову керівну ідею, основне вихідне положення [3, с. 528], а також загального поняття принципів права, можна дійти висновку, що принципами адміністративно-юрисдикційної діяльності в установах виконання покарань є закріплені в адміністративному законодавстві основоположні ідеї, які визначають сутність, організацію і спрямованість зазначеного виду діяльності, її цілі, завдання, функції, методи й форми здійснення, а також процесуальний стан суб'єктів цієї діяльності.

Адміністративній юрисдикції притаманні такі риси:

1) наявність правопорушення (правового спору);

2) адміністративно-юрисдикційна діяльність унаслідок своєї особливої соціальної гостроти потребує належного процесуального регулювання;

3) обов'язковість прийняття рішення у вигляді юридичного акта являє собою ще одну важливу ознаку юрисдикційної діяльності [4].

І.А. Городецька ділить принципи адміністративної юрисдикції на загальноправові, галузеві та спеціальні. Загальноправовими принципами вона називає такі: законності, гуманізму, справедливості [5, с. 106], правової рівності [6, с. 28–29], об'єктивної істини, обов'язковості державної мови й забезпечення права користування рідною мовою [7]. До галузевих принципів належать такі: самостійності в ухваленні рішень; змагальності; гласності. До спеціальних належать принципи: презумпції невинуватості; презумпції правомірності право-

вої позиції громадянина; швидкості й економічності [6, с. 28–33; 7].

З іншого боку, юрисдикційна діяльність повинна запобігати правопорушенням. О.Г. Ткаченко із цього приводу зазначав, що профілактична діяльність повинна ґрунтуватись на таких принципах:

1) законності – дотримання вимог Конституції України та законів України всіма без винятку суб'єктами профілактики, здійснення тільки тих заходів, які передбачені цими законами;

2) гуманізму – всебічний захист прав і свобод громадян під час здійснення профілактичної діяльності;

3) гласності – систематичне висвітлення у статистиці та засобах масової інформації відомостей про профілактику адміністративних проступків;

4) демократизму (спільності) – участь у профілактиці адміністративних проступків не тільки спеціалізованих суб'єктів, а й усіх інших державних органів, організацій, місцевого самоврядування, підприємств, установ, об'єднань громадян та окремих громадян;

5) науковості – використання форм, методів і засобів профілактичної діяльності, які розроблені та схвалені наукою;

6) диференційованого підходу – врахування як загальних особливостей детермінантів адміністративних проступків, так і індивідуальних властивостей правопорушників;

7) плановості та прогнозування – всебічне вивчення й аналіз стану адміністративної деліктності, складання та реалізація відповідних програм профілактики адміністративних проступків;

8) взаємодії й координації зусиль суб'єктів профілактики адміністративних проступків;

9) громадського осудження протиправної поведінки;

10) переважання методів переконання, тобто застосування примусових заходів лише після вичерпання всіх інших заходів впливу;

11) адекватності методів і засобів профілактики типу деліктної ситуації [8, с. 105].

Л.С. Васильєв називає лише два принципи провадження: об'єктивної істини й забезпечення права на захист, зраховуючи презумпцію невинуватості лише до умов реалізації права на захист [9, с. 224–226].

Проаналізувавши всі зазначені принципи в цій сфері, можемо констатувати, що вони діляться на принципи відповідальності, провадження та профілактики. Принципи адміністративної відповідальності мають подвійну природу й характеризують персонал установ виконання покарань, з одного боку, як суб'єктів ініціювання притягнення до відповідальності засуджених осіб, з іншого – як звичайних осіб, які вчинили правопорушення, пов'язані з діяльністю цих установ. Зокрема, О.Г. Ткаченко зазначає, що провадження у справах про незаконну передачу заборонених предметів до установ виконання покарань ґрунтується на принципах законності, простоти й швидкості (оператив-

ності), безпосередності, об'єктивності, процесуальної рівності, гласності, з'ясування об'єктивної істини, диспозитивності, змагальності, права на захист, національної мови й відкритого розгляду справи [8, с. 142].

Висновки

Проведене дослідження дає підстави для констатування важливості та значущості кожного принципу в діяльності установи виконання покарань. Узагальнення теоретичних напрацювань щодо принципів адміністративно-юрисдикційної діяльності в установах виконання покарань дає можливість виділити такі принципи:

- 1) законності;
- 2) презумпції невинуватості;
- 3) об'єктивності й оперативності;
- 4) захисту прав;
- 5) обов'язковості і справедливості рішень.

Варто вказати, що принципи в цій сфері мають особливості, які зумовлені обставиною вчинення правопорушення; колом суб'єктів правопорушень; умовами призначення та виконання стягнень.

Список використаних джерел:

1. Горошко А.А. Органи державної податкової служби України як суб'єкти адміністративної юрисдикції : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / А.А. Горошко ; Національний університет Державної податкової служби України. – Ірпінь, 2013. – 208 с.

Статья посвящена исследованию принципов административно-юрисдикционной деятельности в учреждениях исполнения наказаний. Сформулированы признаки принципов административно-юрисдикционной деятельности в учреждениях исполнения наказаний и предоставлен их перечень. Проведен анализ применения принципов административной юрисдикции в деятельности учреждений исполнения наказаний и предложено их авторское определение.

Ключевые слова: принципы, административно-юрисдикционная деятельность, учреждения исполнения наказаний.

The article is devoted to investigation of administrative and jurisdictional activity in penitentiary facilities. Attributes of principles administrative and jurisdictional activity in penitentiary facilities were formulated and their list was provided. Analysis of application of principles administrative and jurisdictional activity in penitentiary facilities was performed and their author definition was offered.

Key words: principles, administrative and jurisdictional activity, penitentiary facility.

2. Бородин И.Л. Административно-юрисдикционный процесс : [монография] / И.Л. Бородин. – К. : Алерта, 2007. – 184 с.

3. Философский энциклопедический словарь / сост. С.С. Аверничев, Э.А. Араб-Оглы, Л.Ф. Ильичев, С.М. Ковалев, Н.М. Ланда. – 2-е издание. – М., 1989. – 815 с.

4. Адміністративне право України : [підручник] / за ред. Ю.П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ebk.net.ua/Book/law/bityak_admpu/part5/503.htm.

5. Перепелюк В.Г. Адміністративний процес. Загальна частина : [навчальний посібник] / В.Г. Перепелюк. – 2-ге видання, змінене і доповнене. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 368 с.

6. Курило В.І. Адміністративна юрисдикція в АПК України : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / В.І. Курило, В.К. Шкарупа, О.Ю. Піддубний ; за заг. ред. В.К. Шкарупи. – К. : Магістр – XXI ст., 2008. – 688 с.

7. Городецька І.А. Принципи і завдання адміністративно-юрисдикційної діяльності / І.А. Городецька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=46182>.

8. Ткаченко О.Г. Адміністративна відповідальність, пов'язана з порушенням режиму утримання в установах виконання покарань : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О.Г. Ткаченко; Національний університет державної податкової служби України. – Ірпінь, 2012. – 201 с.

9. Васильев Л.С. Административное право Украины (общая часть) : [учебное пособие] / Л.С. Васильев. – Х. : Одиссей, 2002. – 288 с.

